

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABINING BOSHLANG'ICH SINFLARIDA ONA TILI O'QITISH METODIKASI

Teshaboyev Dilmurod Rahmatjonovich¹,

Xamdamova Muslimaxon Egamberdiyevna²

¹ Filologiya fanlari bo'yicha PhD. ² Farg'ona davlat universiteti

1-kurs magistiranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6590486>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 10-may 2022

Ma'qullandi: 14- may 2022

Chop etildi: 28- may 2022

KALIT SO'ZLAR

boshlang'ich sinflar, o'qitish usullari, aqliy hujum, ko'rgazmali qurollar, g'oya, o'yin. Vark modeli, sintetika usuli.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samarali usullari haqida ma'lumotlar keltirib o'tilgan. Undan o'qituvchilar va yosh kadrlar foydalanishlari mumkin

Kirish. Umumiy o'rta ta'lim maktabining boshlang'ich sinflarida o'quvchi o'zlashtiriladigan bilimlar o'qishning keying bosqichlarida olingan boshqa bilimlarga poydevor yoki negiz hisoblanadi. Agar poydevor kuchli bo'lsa, unda katta ishonch bilan aytishimiz mumkinki, ustki tuzilish juda uzoq vaqt turadi. Ya'ni agar talaba mashg'ulotning dastlabki bosqichida to'g'ri o'qitilgan bo'lsa, unda kelajakda u turli xil o'quv fanlarida o'quv materiallarini idrok etish bilan bog'liq muammolarga duch kelmaydi. Bu boshlang'ich sinf maktab o'qituvchilariga ma'lum vazifalarni yuklaydi, chunki ularning kasbiy darajasi ularning o'quvchilari kelajakda maktabda qanday o'qishini va o'rta maktabda qanday imkoniyatlarga ega bo'lishlarini – a'lo darajadagi talabalar yoki kam taminlovchilar sifatida belgilaydi.

Asosiy qism. Ma'lumki, umumta'lim maktabining boshlang'ich sinflarida o'quv materiallarini taqdim etish tizimi katta sinflarda qo'llaniladigan usullardan sezilarli darajada farq qiladi. Ma'lumki, bu davrda bola hali u ilgari qatnashgan maktabgacha ta'lim muassasasining tartib-qoidalaridan yiroqlashmagan, uning uchun maktab tushunchasi tanish bo'lsada undagi muhit bilan hamnafas bo'lib ko'rmagan bolalarning, jajji nihollarning parvarishi murakkab jarayon. Bundan tashqari birinchi sinf o'quvchilari orasida uyda tarbiyalangan bolalar ham bor. Ular maktab tartib qoidalariga ko'nikish jihatdan eng qiyin jarayon, chunki agar bolalar bog'chalarida qatnashgan bolalar boshqa bolalar bilan muloqot qilish tajribasiga ega bo'lsalar, unda "uy" bolalari bunga odatlanmagan, bu esa sinfdagi bolalar bilan aloqalarni o'rnatishda muayyan

qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Boshlang'ich sinflarda asosan bir qancha fanlar o'qitiladi. Ularning bilimlari inson uchun uning keying hayoti davomida foydali bo'lishi mumkin. Bular o'qish, ona tili, matematika va h.k.

O'qish darslari o'quvchilarning nutq texnikasini takomillashtirish uning so'z boyligini baoyitish uchun mo'ljallangan. Matematika darslarida o'quvchilar arifmetik amallar bilan tanishadilar. Texnologiya va tasviriy san'at darslarida bolalar qo'llarining texnikasi takomillashadi. Ushbu o'quv darslarining orasida ona tili alohida o'rin tutadi. Ona tili darsi bolalarni turli gramatik hatolardan qochib, ona tilidan to'g'ri foydalanish uchun mo'ljallangan. Turli tadqiqotlar davomida o'z ona tilisini bilmay turib boshqa o'quv darsliklarida qiynalayotgan o'quvchilar aniqlandi. Bu holat o'quvchining o'zini o'zi qadrlashi sezilarli darajada pasayishi, maktabdan ko'ngli sovib ketishiga sabab bo'ldi. Natijada uning akademik ko'rsatkichlari sezilarli darajada pasaydi. Bu holatga befarq qarab tura olmagan professor olimlar o'qituvchining vazifasini yengillashtirish uchun mo'ljallangan bir necha usullarni ishlab chiqdilar. Boshlang'ich sinflarda siz ulardan foydalanishingiz mumkin.

Miya bo'roni. Ushbu usul 1930-yillarning oxirlarida ishlab chiqilgan. Bu ijodiy faoliyatni rag'batlantirishga asoslangan muammoni hal qilishning operatsion usuli. Shu bilan birga munozara ishtirokchilaridan iloji boricha ko'proq yechimlarni ifoda etishlari so'raladi. Ushbu usul 3 ta majburiy bosqichni o'z ichiga oladi. Muammoni shakllantirish. Agar ushbu usul ona tili darslarida qo'llanilsa, vazifa gramatik muammolarni hal qilishga aylanadi. Ushbu bosqichda ishonchli

qo'llanmada tasvirlangan bazi bir hikoyani tushuntirib beradigan insho yozish vazifasi sifatida tavsiya etiladi. Yoki oddiygina e'lon qilinib doskaga yozilgan insho. O'qituvchi aqliy hujum uchun ishtirokchilarni tanlaydi, ular o'z yetakchilarini tanlaydilar va o'z harkatlarini o'zlari boshqara olishlari kerak. G'oyalar avlodi. Bu butun miya hujumining muvafaqqiyati ko'p jihatdan bog'liq bo'lgan asosiy bosqichdir. Ushbu usulning ushbu bosqichida ishtirokchilar topshiriq mavzusini buzadiganturli hil insho g'oyalarini bildiradilar. Bunda barcha turdagi g'oyalar hatto eng hayoliy fikrlar ham qabul qilinadi. Ushbu g'oyalarni tilga olish ushbu guruhning boshqa a'zolari nigohida ularning kamchiliklari va qadr-qimmatini ko'rish imkonini beradi. Ushbu doiradagi o'quvchilar berilgan vaqtda variantlardan qaysi biri afzalroq ekanligini hal qilishadi va yozadilar. G'oyalarni guruhlash, tanlash va baholash. Bunday holda g'oyalar nuqtai nazaridan eng qiziqarli g'oyalar insholarni o'qish usuli bilan tanlanadi. Bu aqliy hujum ishtirokchilarining bir qismi bo'lmagan o'quvchilartomonidan amalga oshiriladi. Ular komissiya deb ataladi. Ular kompozitsiyalari eng qiziq bo'lgan guruhni e'lon qilishadi. Bu usul o'quvchilarga nima beradi? Bu ularning ijodiy faoliyati va tasavvurlarini faollashtiradi, kelajakda bu o'quvchilar o'z insholarini qiziqarli yozishlari mumkin.

Sintektika usuli. Bu barcha narsalar hatto eng o'xshash bo'lmagan narsalar ham jismoniy, psixalogik yoki ramziy manoda bir biri bilan qandaydir bog'liq degan ta'sirga asoslangan ijodiy fikrlash tizimiga asoslanadi. Bu analogiyalarning turidan foydalanadi. Bular: to'g'ridan-to'g'ri , ramziy, hayoliy, shaxsiy. Bu usul boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijodiy

tafakkurini faollashtirish uchun mo'ljallangan. Sintetika metodi darsda ko'zda tutilgan o'quv materialini yanada hajmli tushuntirish zarurati yug'ilganda uni ona tili darslarida qo'llash mumkin. Masalan, isimni tushuntirishda o'quvchilarnio'rab turgan ko'plab obyektlarni nomlarini misol qilib keltirish mumkin. O'qituvchi kimdan so'raydi? O'quvchilarga tirik mavjudodlar nomlarini nomlash topshiriladi. Bu savolga javob berib o'quvchi ko'pincha bir biridan juda farq qiladiganturli xil hayvonlarni nomlaydi. Bunday holda ular savolga javob berish uchunbirlashtiriladi. O'quvchi uchun eng muhimi shundaki, ob'yektlarning jonli va jonsiz nomlari turli savollarga javob beradi va kelajakda bu yo'nalishda xatolarga yo'l qo'yilmaydi. Sintaktikdan nutq qismlarini o'rganishda foydalanish mumkin. Masalan sifatdan. Qorning umumiy tushunchasini olaylik. O'qituvchi qandaydir o'xshash obyekt bilan qor uyushmalarini amalga oshirish vazifasini beradi. O'quvchilar analogiya variantlarini yozadilar va o'qituvchining iltimosiga binoan ularga ovoz beradilar. Ko'rinib turibdiki, ushbu uyushmalar o'zaro bog'liq bo'lmagan javoblarga olib kelishi mumkin. Ta'riflarni tanlashda uning turli xil narsalar bilan uyushmalari qiziqarli bo'lishi mumkin. Masalan: qor-tuz, shakar, paxta momig'i, paxmoq, adyol, sovuq, kumush va.k. Bir qarashda bu ta'riflarning barchasi bir biriga bog'liq emas, lekin siz agar diqqat bilan qarsangiz ma'lum bir o'xshashlik bor. Ushbu ta'riflar qatorida tuz, shakar, kumush kabi so'zlar boshqa tabiatga ega bo'lgan holdabirlashtirilishi mumkin. Paxta' momiq yoki adyol kabi so'zlar esa yumshoqlik, ya'ni sifat asosida birlashtiriladi. Ushbu jarayonda o'quvchi o'z so'z boyligini oshirgan holda ma'lum bir hodisa uchun

turli hil ta'riflarni tanlashni o'rganadi. Gaplarning asosiy a'zolarini tushuntirishda o'quvchilar turli hil jummalarni tuzadilar unda jumlarlar ajralib turadi va bu mavzu va peridikat deb ataladi. Boshlang'ich sinflarda bu ikki yoki uch so'zdan iborat oddiy jumladan iborat bo'ladi. O'quvchi bir necha jummalarni tuzadi masalan, bola yaxshi o'qiydi, qiz maktabga bordi, mushuk uxlayapti va hakazo. O'quvchi ulardagi mavzu va peridikatni takidlaydi. Gapning asosiy vazifasini bajaruvchi ot va fe'l bir variantdan boshqa variantga tubdan farq qilishi mumkin. Lekin ular umumiy maqsadga ega. O'quvchi uyqu fe'lining ham harakatning nomi ekanligini bilib oladi, garchi bu albatta harakatsizlikni nazarda tutsa ham, shuning uchu ham u savolga javob beradinima qiladi? Va bu jumlaning asosiy a'zosi, peridikat. VARK usuli. O'quvchilarning ko'rgazmali, audiovizual va kinestetik imkoniyatlaridan foydalanib o'rgatishni maqsad qilgan bu metod bu o'quv materialni tushuntirish mumkin bo'lgan turli hil yordamchi materiallar, ko'rgazmali qurollar, turli o'yinlar yordamida o'rganishni o'z ichiga oladi. Audialistlar uning nutqini eslab qolish va ular orqali materialni o'rgatish uchun o'qituvchining tushuntirishlarini tinglashni avval ko'radi. Ko'rgazmachilar ko'rgazmali qurollarini namoyish etishga qiziqadilar. Bolalar orasida darsda o'yin metodidan foydalanishga muxlislar ko'p. Ona tili darslarida vark usuli muvaffaqiyatli qo'llanilishi mumkin, chunki u o'quvchining zerikishiga yo'l qo'ymaydi. Bu esa konsentretsiyaning pasayishiga va natijada natijaning o'zlashtirmaslikka olib kelishi mumkin. Masalan, raqamlarni tushuntirishda o'qituvchi avval ushbu so'zlar guruhining asosiy qoidalarini tushuntiradi, so'ngra ikkala raqamni

tasvirlari va turli hil narsalar yoki hayvonlarning bir necha fotosuratlarini o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan ko'rgazmali vositalarni namoyish etadi. Shundan so'ng siz „Kulgili to'p“ o'yinini o'ynashingiz mumkin. O'qituvchi ba'zi bir o'quvchiga

tashlaydi, u raqamlar ishtirokida ibora tuzishdan oldin uni orqaga tashlaydi.

Xulosa. Ko'rib turganingizdek ta'lim jarayoni manfaati uchun ishlab chiqilgan ko'plab usullar mavjud. Asosiysi ularni to'g'ri tasavvur etish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dadakhon, T. (2022). Factors that Review Students' Imagination in the Educational Process. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 5, 551-557.
2. Dadakhon, T., & Sabohat, A. (2022). Developing Creative Thinking through Primary School Students Solving Problems. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 6, 71-76.
3. Farkhodovich, T. D. (2022). The Problem of Forming Interpersonal Tolerance in Future Teachers. International Journal of Innovative Analyses and Emerging Technology, 2(4), 12-15.
4. Iskandarova, S. M., & Kholdarova, I. (2020). GENERONYMS IN THE UZBEK LANGUAGE ANDRIDDLES. Scientific Bulletin of Namangan State University, 2(7), 225-231.
5. Jo'rayev, V. T. (2019). The advantage of distance learning courses in the process of education. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(9), 220-224.
6. Jo'rayev, V. T. (2020). The Role And Advantages Of Distance Courses In The Innovative Educational System. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(10), 434-439.
7. Jurayev, V. T. (2020). PEDAGOGICAL SOFTWARE IN THE PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF INFORMATICS IN AN INNOVATIVE ENVIRONMENT. Theoretical & Applied Science, (4), 182-185.
8. Kholmatova, Z. T. (2019). GENDER EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN. Scientific Bulletin of Namangan State University, 1(9), 199-207.
9. Mukhtoralievna, Z. S. (2022). Develop Students' Speech by Working on Synonyms and Antonyms in Grades 3-4 in their Native Language Classes. European Multidisciplinary Journal of Modern Science, 6, 125-130.
10. Qizi, Rustamova Davlathon Toyirjon, and Mamajonova Feruzakhon Mamirjon Qizi. "Developing the critical thinking of primary school students." ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 11.10 (2021): 769-772.
11. SM Zokirova. Tillar tadqiqida kontrastiv lingvistika ilmiy paradigmasining o'rni. Filologiya fanlari bo'yicha PhD ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. Farg'ona davlat universiteti
12. To'xtasinov, D. F. (2018). DIDACTIC BASES OF DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING IN SCHOOLCHILDREN. Central Asian Journal of Education, 2(1), 68-74
13. Toyirovna R. D. Critical Thinking Process in School Children //International Journal of Culture and Modernity. – 2021. – T. 11. – C. 165-168.

14. Tukhtasinov, D. (2018). DEVELOPMENT OF LOGICAL THINKING OF PUPILS OF 5-9TH GRADES IN THE LESSONS OF MATHEMATICS. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych, 209(22), 586-587.
15. Tukhtasinov, D. F. (2018). Developing Logical Thinking of 5-9th Year Students at Mathematics Lessons. Eastern European Scientific Journal, (2).
16. Holmatova, Z. T. Teoreticheskie osnovi gendernogo podxoda v pedagogike. Nauchniy jurnal «Gumanitarniy traktat» www. gumtraktat. ru ISSN, 2500- 115915.
17. Zokirova S. Kontrastif dilbiliminde transferansiya ve interferensiya hadiselerine dair.
18. Zokirova S. M. et al. USE OF PLACE NAMES IN BOBURNOMA //Theoretical & Applied Science. – 2021. – №. 4. – С. 244-246.
19. Зокирова С. М. Контрастивные исследования на современном этапе развития лингвистики //Учёный XXI века. – 2016. – №. 3-4 (16). – С. 23-27.
20. Зокирова, М. С. (2017). К вопросу о типах словосочетаний в разносистемных языках (на примере узбекского и таджикского языков). The way of Science, (2), 133.
21. Зокирова, С. М. (2014). Вопрос слововой комбинации в языках различных структур на примерах узбекского и таджикского языков. Путь науки, 135.
22. ХОЛДАРОВА, И. В. (2021). ХАЛҚ ТОПИШМОҚЛАРИ ВА ГЕНЕРАТИВ ЛЕКСЕМАЛАР. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 4(2).
23. Холматова, З. Т. (2020). ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ГЕНДЕРЛИ ЁНДАШУВ МОДЕЛИНИНГ ХАРАКТЕРИСТИКАСИ. Педагогика ва психологияда инновациялар, 7(3).